

Tekst 2 De reiziger en de toerist

- 1 Na de Tweede Wereldoorlog heeft de mobiliteit een explosieve groei doorgemaakt. De auto en later het vliegtuig werden in versnelde vaart gemeengoed: de voorwaarden voor een permanente stroom vakantiegangers waren geschapen. Terwijl de doorsneevolwassene rond 1900 nog niet meer dan ongeveer tweeduizend kilometer *per jaar* aflegde, is deze afstand voor de hedendaagse mens met één vliegreisje naar een Spaanse kustplaats of Grieks eiland al ruimschoots gehaald.
- 2 Dat de reisdrift zo'n hoge vlucht heeft genomen, is niet louter terug te voeren op de vergrote technische mogelijkheden waardoor de mens zich over lange afstanden kan verplaatsen, maar heeft vooral te maken met een in de loop der eeuwen sterk veranderd mens- en wereldbeeld.
- 3 Het prototype van de middeleeuwse reiziger was de pelgrim. Zijn beweegredenen waren religieus van aard. Hij ging niet op reis om het genoegen van de reis zelf, maar om uitdrukking te geven aan zijn geloof, om God te eren. Zijn landkaart bestond niet uit *autoroutes du soleil*, maar uit de smalle wegen die naar Rome, Santiago de Compostela of Vézelay leidden, naar bedevaartplaatsen, naar kerken en kloosters. Zijn tocht door de wereld stond in het teken van de hemel; zijn lichamelijke inspanningen kregen betekenis in het licht van het zielenheil dat hem – daarvan was hij overtuigd – op de plekken van het geloof ten deel zou vallen.
- 4 In de Renaissance, met het ontwaken van het moderne seculiere²⁾ bewustzijn, verandert dit echter. De renaissancist verlangt naar kennis en wil zich op allerlei terreinen ontwikkelen; zijn 'verticale', op God gerichte oriëntatie maakt plaats voor een vastberaden 'horizontale' blik, een gerichtheid op nog onbekende verten. De mens voelt zich niet meer uitsluitend door God bewogen om Hem op een aantal vaststaande plaatsen te eren, maar hij zet zich als autonoom wezen zelf in beweging – hij wordt automobiel! – in zijn drang om zijn macht en kennis over de aarde te vergroten en feitelijk zichzelf te eren. Een ander soort reiziger treedt op de voorgrond: de wetenschapper, de koopvaarder en de ontdekker, die gedreven worden door andere dan religieuze motieven: kennis van de wereld, economische en politieke expansie.
- 5 Voor de Europeaan uit de tijd van de Verlichting was reizen de manier om te leren en zichzelf te ontplooien. Idealiter bracht de reis de mens in contact met andere culturen en leefwijzen, andere ideeën en gewoontes. Door zich hiervoor open te stellen kon hij zich bevrijden van eigen vooroordelen. Zelfkennis kwam aldus in een ruimer perspectief te staan: de diversiteit van maatschappijen, mensen en meningen vormde een spiegel waarin de reiziger zichzelf, zijn eigen leven en cultuur op een nieuwe wijze kon gaan zien.
- 6 Het afscheid van het traditionele religieuze wereldbeeld gaf een enorme impuls aan het reizen, maar het is vooral sinds het begin van de negentiende eeuw, de Romantiek, dat de voorlopers van de moderne toerist opdoemen: de mens voor wie de reis een doel op zichzelf is, die er zijn eigen heil en vrijheid in zoekt. Uit onbehagen zoekt de romantische reiziger naar nog niet aangetaste plekken in de natuur waar hij tot zichzelf kan komen. Het donkere woud, de kust en de weidse zee, het stille meer, het diepe dal en het hoge gebergte vormen voor hem de nieuwe 'heilige' plaatsen die een tegenwicht bieden aan de benauwde ruimte van de industrieel-burgerlijke maatschappij. De Romantiek ontdekt dat de natuur een intrinsieke waarde heeft, een autonome schoonheid bezit, die haar nuttige functie als bijvoorbeeld hout- en voedselleverancier in hoge mate overstijgt.
- 7 Als wij vandaag de dag onze steden verlaten, weg willen uit de economische drukte waarin we ons dagelijks bewegen, om te gaan genieten van de natuur, dan koesteren we in wezen dezelfde verlangens als de romanticus van vervlogen tijden. Het is echter maar zeer de vraag of we nog wel in staat zijn om in onze tijd zo te genieten als hij. De romantische reiziger was op zoek naar een authentieke ervaring, naar een bevrijding van het burgerlijke juk. Hij wilde over nog ongebaande wegen gaan, alleen, om oog in oog te kunnen staan met de overweldigende, duistere natuur. Voor de moderne toerist bestaat deze 'eenzaamheid' nauwelijks meer, als hij er al naar op zoek is. Het moderne toerisme heeft immers zodanig massale vormen aangenomen dat het de ervaringen waar een romanticus naar hunkert, vrijwel onmogelijk maakt.
- 8 De hedendaagse exploratie van de natuur als reisbestemming gaat gepaard met haar vernietiging. Om al die miljoenen vakantiegangers aan hun jaarlijkse portie natuurschoon te helpen, is een ongekende aantasting van diezelfde natuur noodzakelijk.

Om te kunnen genieten van de stilte in de bergen, moet men eerst een enorme hoeveelheid lawaai produceren, en om de schoonheid te kunnen ervaren van de ondergaande zon in de Provence, moet men eerst de lucht vervuilen op de weg erheen.

- 9 De meeste toeristen verkiezen de veiligheid van de nabijheid van soortgenoten. De stad ontvlucht, vlijen ze zich neer op overvolle stranden, staan ze hutje mutje in complete campingdorpen of genieten ze *en masse* van het uitzicht op een per kabelbaan bereikbare bergtop. Hun zucht tot vrijheid lost op in aanpassing. Ze rijden achter anderen aan over dezelfde wegen, zien wat anderen zien, maken dezelfde kiekjes bij dezelfde *sightseeings*. Ja, soms vormen zij met landgenoten een knusse kolonie die 's avonds gezellig bij elkaar zit met een Hollands bakje koffie. Als een karikatuur van zichzelf kopieert de moderne toerist het bestaan dat hij juist achter zich gelaten had.

- 10 Zoals de bijbel de pelgrim op het rechte pad hield, zo klampt de doorsneetoerist zich vast aan zijn reisgids die hem vertelt wat hij gezien *moet* hebben. Het bezienswaardige – twee sterren: de omweg waard; drie sterren: de reis waard! – heeft voor hem de status van het heilige. Hij zoekt in de reis dan ook niet zozeer een authentieke confrontatie met het vreemde en onbekende, maar een bevestiging van de beelden en beschrijvingen die toeristen vóór hem al hebben gemaakt. Dit geldt ook voor menig avontuurlijke *backpacker*, de 'reizende romanticus' van de eenentwintigste eeuw die zich, eenmaal aangekomen aan de andere kant van de wereld, laat leiden door de tips in zijn stukgelezen *Lonely Planet* en aldus vooral mensen als hijzelf ontmoet. De titel van zijn reisgids moet dan ook welhaast ironisch

bedoeld zijn! De moderne toerist reist door een wereld die al volledig in kaart is gebracht. Zijn bestemming is in reisboeken en vakantiefolders al in veelvoud gereproduceerd en is met uitgebreide accommodaties, uitgezette wandelingen en plaatselijke zomerprogramma's op zijn komst voorbereid.

- 11 Het paradoxale is dat de reiziger vandaag de dag een economisch gediceerde wereld opzoekt die hij thuis juist wilde ontvluchten. "De bevrijding uit de industriële wereld is zelf een industrie geworden, de reis uit de consumptiewereld vandaag is zelf verbruiksgoed geworden", schreef de Duitse essayist Hans Magnus Enzensberger begin jaren zestig al. Het toerisme is inmiddels een belangrijk economisch product; voor een aantal landen is het zelfs de grootste bron van inkomsten. De reiziger die zich geheel aan dit product onderwerpt, zal niet veel meer kunnen zijn dan een consument met een korte broek aan; een consument van voorgekookte ervaringen, van ansichtkaarten die bewijzen dat hij er is geweest, van prijzige consumpties en van (gratis!) zonnestrallen die hij in zijn kikkerlandje zo node heeft gemist.

- 12 En toch. Ondanks de vercommercialisering en verzakelijking van het reizen zijn er nog steeds mogelijkheden om ver weg van huis ervaringen op te doen die niet zonder meer zijn in te passen in de vertrouwde (denk)kaders. Om te proeven van een cultuur die zich niet al heeft aangepast aan de wensen van de toerist. Om ergens op een verlaten, rotsig pad, terwijl de zon brandt op je hoofd, plots overvallen te worden door ontzag voor de stilzwijgende vreemdheid van de eeuwige natuur, die met een soort onverschillige trots de mens met al zijn economische plannen blijft weerstaan ...

naar: Cyril Lansink
uit: *Intermediair*, 18 juli 2002

noot 2

seculier: niet op het religieuze, maar op het aardse, het wereldse gericht

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. De Cevo is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.

■ Tekst 2 De reiziger en de toerist

- 21p **19** □ Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van maximaal 200 woorden van de tekst *De reiziger en de toerist*. Zorg ervoor dat je samenvatting begrijpelijk is voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet kent.
- Uit je samenvatting moet duidelijk worden:
- welke ontwikkeling zich in de opeenvolgende periodes vanaf de Middeleeuwen tot de Tweede Wereldoorlog heeft voorgedaan in de motieven om te reizen;
 - wat de belangrijkste kenmerken zijn van het toerisme sedert de Tweede Wereldoorlog;
 - wat de belangrijkste kenmerken zijn van de moderne toerist.